

A. POTOČNIK:

Prosvetno življenje v stari Ljubljani.



prosvetnem oziru se je Ljubljana začela že prav zgodaj razvijati. Znano nam je, da so se rokodelci in trgovci že kmalu naselili na Starem trgu in da so okolo leta 1200. plemenitaši zasedli takratni Novi trg. Leta 1261. je dobila Ljubljana prvega deželnega glavarja Rudelnia, leta 1269. pa prvega mestnega sodnika Urbana, ki so jima pomagali razni uradniki. Med takratnimi trgovci je bilo dosti židov, ki so imeli že leta 1213. v mestu svojo molilnico.

V 15. stoletju je bila ustanovljena ljubljanska škofija. Takrat se je naselilo v mestu precej duhovščine. Trgovina je lepo cvetla, saj je šlo skozi Ljubljano mnogo blaga v Trst, na Reko in v Benetke. Ko je ponehala turška sila, se je trgovina še bolj okrepila. Leta 1575. je izšla pri tiskarju Janezu Mandeljcu prva slovenska knjiga na domačih tleh.

Proti koncu 16. stoletja je število prebivalcev jako naraslo, pa tudi blaginja meščanov je bila prav povoljna, kar je bilo opaziti na njih nošah in razkošnih stanovanjih.

Leta 1573. je pričel poštni sel prenašati pisma in druga poročila vsak četrti dan iz Ljubljane v Gradec in nazaj. Proti koncu 16. stoletja (1597.) so prišli jezuiti v Ljubljano, ki so imeli za kulturni razvoj našega mesta mnogo zaslug. V 16. stoletju je nastalo na Novem trgu mnogo znamenitih poslopij, kakor knežji dvorec, »lontovž« i. dr.

Valvazor trdi, da je bilo v njegovem času v notranjem mestu 400 do 500 večinoma trinadstropnih, redko dvonadstropnih ali štirinadstropnih hiš. Mesto je štelu takrat okolo 20.000 prebivalcev. Trejtina teh je prišla iz tujine, zato so bili po narodnosti kaj različni. Tu so bivali: Kranjci, Štajerci, Korošci, Hrvati, Italijani, Tirolci, Bavarci, Moravci, Čehi, da, celo Danci, Holandci in Francozi, vendar složni »kot ovce v stajah«. Občevali so med seboj slovenski, mnogi nemški, plemstvo in trgovci pa tudi italijanski. Za zdravje meščanov so skrbeli izvežbani zdravniki in lekarnarji, ki jih je deželna gosposka prav vestno nadzorovala.

Umetnost in veda se je v stari Ljubljani kaj lepo razvijala. Omenili smo že v lanskem letniku, da so dijaki pri jezuitih prirejali razne dramske predstave. Ljubljanski plemenitaši so vabili v svoje prostorne dvorane nemške in italijanske igralce, znamenite slikarje, kiparje in glasbenike. Po vzorcu Nemcev in Italijanov so tudi v Ljubljani ustanovili društvo ali akademijo, katere člani so gojili z vso vnemo umsko izobrazbo.

Leta 1693. so ustanovili v Ljubljani društvo »Academia operosorum« (društvo delavnih mož). Namen društva je bil vadba in napredek v književnosti. Vidni znak društva je bila čebelica. »Čebelarji« so ustanovili javno knjižnico, ki je imela v sedanjem duhovskem semenišču svoj prostor. Ti člani se pa niso udeleževali samo na književnem poprišču, marveč so pospeševali po svojih najboljših močeh



Mestni trg danes

umetnost, posebno kar se tiče stavbarstva. Najlepše umetnine, s katerimi se še dandanes ponaša bela Ljubljana, pripisujemo njih okusu in marljivosti. Stolnica, semenišče, mestna hiša, frančiškanska in križevniška cerkev so vidna znamenja njihovega delovanja. V cerkveni umetnosti so se posebno odlikovali razni slikarji in kiparji kakor: Mencinger, Franc in Albert Jelovšek, Robba, Mislej i. dr.

Pikapolonica.

Pikapolonica v svate prihaja
in nad cvetico pisano raja:
»Tvoja sem pikapolonica-sreča,
daj mi medice, cvetka ljubeča!
Če mi polizek medice boš dala,

kmalu bodočnost boš svojo zaznala,
če mi pa mnogo medu podariš,
vse razodenem ti kražem in križ!
Tetki zgovorni se cvetka smeji,
med pa čebeli samo podari.

Gustav Strniša.

